№ 99 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1 **1892** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1 № 99

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ռաֆայէլ Պատկանեան.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պաշտօնական տեղեկութիւններ խոլէրայի մասին. Ի՞նչ էր երկու ամիս առաջ և ինչ է այժմ. Նամակ Կաղզուանից. Նամակ Շուշուց. Նամակ Խըմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Փաղցների փոշին.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հայերը Աւստրո-Ունգարիայում.

ՌԱՖԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

—

Այժմ, երբ այլ ևս չը կայ մեր մեծ բանաստեղծը՝ հետաքրքիր է մի անկողմնապահ քննական հայեացք գցել նրա գործունէութեան նշանակութեան գլխաւոր կէտերի վրա։

Առհասարակ այն ազգերը միայն վկայում են իրանց կենդանութեան մասին, որոնք իրանց միջից ծնեցնում են հանճարներ ուղիղ այն ժամանակ, երբ անհրաժեշտ պահանջ կայ այդ հանճարների մէջ։ Անշարժ, անընդունակ, բարոյապէս և մտաւորապէս մեռած ազգերը այդ տեսակ շնորհը չունեն.... Ինչպէս երաշտ եղանակին մարգիկ անհամբեր սպասում են երկնքի շնորհին, սպասում են, որ ամպերը կաթեցնեն չորացած, ցամաք, ծարաւ գետնի վրա զովացնող, կենդանարար անձրևը,—այնպէս էլ բնական շնորհներից զրկված ազգերը ի զուր սպասում են հայրենի հանճարի ծընվելուն, որը կոչված լինէր վերածնեցնել ազգային կեանքը. և սակայն այդ տեսակ հանճար չէ ծնվում.... Անցնում են դարեր և դարեր,—և խեղճ ազգի սպասելիքները ապարդիւն են լինում, ազգային ամուլ կեանքը անընդունակ է լինում շնորհել ժողովրդին մայրենի մտաւոր դաշտը մշակող մի մշակ, մի մարդ, որը նոր կեանք, նոր շունչ ներշնչէր իր հնացած աւանդութիւնների մէջ պառաւած, հին կեանքի կախարդված շրջանի մէջ փտող ու քայքայվող ազգին....

Ընդհակառակն մտաւոր և բարոյական կենդանութեան դրօշմ իրանց ճակատին կրող ազգերը, թէև անգիտակցաբար, շնորհ ունեն անընդհատաբար իրանց միջից ծնեցնել վերանորոգիչ, կենդանարար հանճարներ՝ ուղիղ այն րոպէին, երբ հարկ է զգացվում հանճարի ներկայութեան ու նրա կենդանացնող, վերածնեցնող խօսքի մէջ....

Սակայն այն ազգերը, որոնք ընդունակութիւն, շնորհ ունեն պատեհ ժամանակին իրանց միջից ծնեցնել ժամանակի պահանջին համապատասխանող հանճարներ՝ միշտ ընդունակ չեն լինում անմիջապէս գնահատել իրանց ծնունդը, գնահատել իրանց ծնեցրած հանճարի կարևորութեան ամբողջ նշանակութիւնը.... Ոչ, ընդունակ, տաղանդաւոր ցեղն էլ, մշտական կենդանութեան դրօշմ իր վրա կրող ազգն էլ մեծ մասամբ անգիտակցաբար է ծնեցնում իր ազգային տաղանդներին ու հանճարներին և այդ պատճառով շատ անգամ ինքն ազգը, որն իր ցեղական ընդունակութեան շնորհով ծնեցրել է իր միջից մի արտակարգ տաղանդ, մի հանճար,—ոչ թէ միայն երկար ժամանակ անտես է առնում իր շնորհալի զաւակի գոյութիւնը, բայց շատ անգամ նոյն իսկ ուրանում է այն մարգուն, որը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ժամանակի պահանջման փայլուն արտայայտութիւն, ազգի հաւաքական ընդունակութիւնների արտայտիչ, մայրենի երկրի հարազատ զաւակ, ազգային հանճարի ծնունդ հանճար....

Ցիսուներորդ թւականների սկիզբն էր, երբ հայերին նոր էր վիճակված շփվել համամարդկային քաղաքակրթութեան հետ։ Այդ տեսակ րոպէներում ամեն ազգի առջև ճակատագրական ձևով, կամ աւելի լաւ ասենք, բնական օրէնքով՝ դրվում է իր գոյութեան խնդիրը, առաջարկվում է „լինել կամ չը լինել“ սոսկալի, սարսափելի հարցը.... կամ փտել, մեռնել՝ հնաւանդ, անկենդան, անշարժ անցեալի անդունդի մէջ,—կամ հերոսաբար իրանից թափ տալով հնութեան փոշին, վճռողաբար և աներկիւղ կերպով ոտք կոխել ժամանակակից քաղաքակրթութեան լայն և լուսաւոր շաւղի վրա.... Այդ դիլէմայից դուրս գալու սոսկալի, անխուսափելի պահանջը, մահվան կամ կեանքի խնդրին անմիջապէս պատասխանելու պահանջը՝ չէ կարող զգալ և նրան բաւականութիւն տալ ազգի մեծամասնութիւնը, ամբողջ ազգի հաւաքական միտքը, ազգի ամբոխը,—բայց եթէ ազգը ընդունակ է արտադրել հանճարներ, նրա միջից ծնվող զգայուն անհատները, ընտրեալ անձնաւորութիւնները, որոնց կոչումն է զգալ, մտածել և տանջվել հազարների փոխարէն՝ ուղիղ այն րոպէին են հանդէս գալիս, երբ պահանջ կայ դէն գցել հինը, վերածնեցնել նորը, թարմ, կենդանարար շունչ փչել ազգային մարմնի մէջ, որն իր հնութեան ու անշարժութեան մէջ արդէն քարանալու վրա էր....

Եւ ահա ուղիղ այդ ժամանակ, յիսուներորդ թւականների սկզբներում, երբ հարկաւոր էր հայերին վճռել հինի վրա մնալու, կամ նոր ճանապարհով ընթանալու դժուար հարցը՝ հայոց ազգային անսպառելի հանճարը անգիտակցաբար ծնեցնում է իր միջից ազգային վերանորոգիչ մտաւոր ույժերի մի ամբողջ փայլուն պլէադը.... Եւրոպական ընդհանուր ուսման ներգործութեան տակ՝ նախ Լազարեան ճեմարանում և ապա Դորպատի համալսարանում կազմակերպվում, կրթվում է երիտասարդների մի խումբ, որն ըմբռնելով ազգի ժամանակակից պահանջը, տպաւորվելով ազգի ցաւերով, իր կողմից ազգի կրթիչ է հանդիսանում, նրա մէջ նոր կեանք ներշնչել է ջանում.... Եւ այդ խմբի գործունէութեան ազդեցութեան տակ կրթվում է հայերի մի ամբողջ սերունդ։ Աբովեանց, Նազարեանց, Նալբանդեանց, Ռոստոմեանց, Աքարեանց, Դօդոխեանց, Պատկանեանց և նրանց հետևողները՝ բոլորն էլ մի և նոյն ուղղութիւնն ունէին.... Ինչ որ Ստեփանոս Նազարեանց և Միքայէլ Նալբանդեանց քարոզում էին իրանց պրոզայով, իրանց արձակ ոճով, նոյնը հնչեցնում էր Ռաֆայէլ Պատկանեան իր քնարի լարերի վրա... Հարուածել անցած գնացած հնութիւնը, քարոզել նորը, պախարակել կիսակիրթ կեանքը և մեծարել բուն քաղաքակրթական գաղափարը, ջախջախել գրաբար լեզուն և ստեղծել նոր, կենդանի, ժամանակակից գրական լեզուն,—ահա ինչումն էր այդ փայլուն խմբակի կոչումը, որի ամենափայլուն հանճարը ներկայացնում էր իրանով Պատկանեան, քանի որ նրա հանճարի մէջ ամփոփվում էր այդ վերանորոգիչ խմբակի հաւատի ամբողջ դաւանանքը....

> Հայկ ու Լևոնին մոռանանք, եղբարք,
> Թափ տանք մեզանից փոշին հնութեան,
> Վերածնենք մեր մէջ նոր կեանք ու նոր բարք...

Ահա Պատկանեանի հաւատի դաւանանքը, որն իր մէջ ամենից լաւ է ամփոփում իր խմբի ուղղութեան, գաղափարների ամբողջ խորութիւնը.... Այդ երեք տողերի մէջ է ամփոփվում և յիսուներորդ թւականների այդ հանճարեղ ազգային աշուղի ու նրա ընկերակից խմբակի ամբողջ գործունէութեան նշանակութիւնը, նրա կոչումը, նրա raison d'être, նրա ամբողջ գոյութիւնը....

Մոռանանք հին դարերի հայոց ամբողջ պատմութիւնը՝ դարերի ամբողջ ընթացքը՝ Հայկից սկսած մինչև Լևոնը, թափ տանք մեզանից հնութեան փոշին և նոր քաղաքակիրթ, ժամանակակից կեանք ստեղծենք մեզ համար, աներկիւղ ուղղենք մեր քայլերը դէպի մտաւոր ու բարոյական վերածնութիւնը,—ահա ազգային երգչի քառասուն տարի շարունակ քարոզած գաղափարների հիմնաքարը....

Յիսուներորդ թւականների սկիզբը այն անջրպետն էր հայերի համար, որի վրայից հայերը կամ պէտք է հերոսաբար մի թռիչքով անցնէին,—կամ ամենևին չը պիտի անցնէին և մնային այդ անջրպետի այս կողմը, իրանց հին նիստ ու կացի մէջ, իրանց ամայացած, քարուքանդ, թէև մի ժամանակ փառաւոր եղած, բայց այժմ աւերակ դարձած հնաւանդ կեանքի շրջանում.... Եւ այդ անջրպետի այն կողմը, ուղիղ նրա սահմանագլխում, իր համախոհ ընկերների շրջանում, քաղցրահնչիւն քնարը ձեռքին՝ կանգնած էր նոր գաղափարի վարդապետ-տրուբադուրը, որն իր հըզօր և ներդաշնակ ձայնով, կանչում էր մեզ դէպի նոր կեանքը, հրաւիրելով մեզ թողնել մեր կեանքի հին ակօսները....

Թափ տանք մեզանից հնութեան փոշին, մոռանանք հին կեանքը և դիմենք դէպի նորը.... Թողնենք հին, մեռած լեզուն և ստեղծենք, ընդունենք նորը, կենդանին.... Մոռանանք, թողնենք հին միտքը, հին աշխարհայեցողութիւնները, և աներկիւղ ուղղելով մեր քայլերը դէպի նոր, ժամանակակից գաղափարը, ժամանակակից, քաղաքակիրթ, լուսաւոր կեանքի պահանջման համեմատ՝

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԱՒՍՏՐՕ-ՈՒՆԳԱՐԻԱՅՈՒՄ

Ա.

Լեհաստանում

—

Լեհաստանի հայ գաղթականութեան անցեալը շատ անգամ պատմված է թէ առանձին հրատարակութիւնների և թէ լրագրութեան մէջ. այս անցեալի պատմութիւնը դեռ ևս պէտք ունի լուսաւորվելու. բայց մենք ներկայ յօդուածում մտադիր չենք զբաղվելու դրանով, այլ պիտի աշխատենք ամփոփ կերպով ներկայացնել լեհահայերի այժմեան՝ Ա. եկեղեցական-վարչական և Բ. ազգային վիճակը, ինչ որ մասամբ մենք անձամբ տեսանք և ինչ որ հաւաքեցինք ճշգրիտ և կատարելապէս արժանահաւատ աղբիւրներից։

Ա.

Լեհաստանի, կամ աւելի ճիշդը՝ Գալիցիայի մէջ բնակվում են այժմ մնացորդներն այն մեծ գաղթականութեան, որի թիւը հասնում էր մինչև 40,000 բնտանիքի։ Ներկայումս միայն 4,000 հոգի կայ Գալիցիայում, և մօտ 6,000 հոգի էլ Ունգարիայի զանազան կողմերում և գլխաւորապէս Տրանսիլվանիայում և Բուկովինայում։ Դրանցից 9,000-ը կաթօլիկ հայեր են և մօտ 1,000 էլ լուսաւորչական։

Լեհաստանի կաթօլիկ հայերն ունեն իրանց յատուկ հայ թեմական եպիսկոպոս, որը նստում է Լեմբէրգում (Լվով, կամ Լէօպօլիս)։ Կաթօլիկութիւնը նրանց մէջ սկսած է մտնել ԺԷ. դարից (1626)։ Մինչև այս թւականը Լեմբէրգի հայ աթոռը ունեցած է 11 լուսաւորչական եպիսկոպոս, որոնց առաջինն է եղած Յովհաննէս Ա, 1365 թւին, իսկ վերջինը՝ Մեսրոպ եպիսկոպոս, որը հովւում էր ԺԷ. դարի սկզբին։

Կաթօլիկութեան մուտքից յետոյ, առաջին եպիսկոպոսը եղած է Նիկողայոս Թորոսովիչ, նա, որը յայտնի է Նիկօլ անունով և որը մեծ ճիգեր է ունեցած այս մասին, դեռ քահանայ եղած ժամանակ, հակառակ իր պաշտօնակիցների և ժողովրդի մեծ մասի ցանկութեան։ Նիկօլին մեծապէս օգնում և նրան դրդում էին լատին կրօնաւորները։ Իբրև վարձատրութիւն իր աշխատանքին՝ նա նշանակվեց Լեմբէրգի թեմի վրա եպիսկոպոս։ Նրանից յետոյ իշխած են 10 հայ-կաթօլիկ եպիսկոպոս։ Ստորև ներկայացնում ենք դրանց ցուցակը, սկսած Նիկօլից։

	նշնկ.	վախճ.
1) Նիկողայոս Թորոսովիչ	1626	1681
2) Վարդան Յունանեան	1681	1715
3) Յովհ. Աւգուստինովիչ	1715	1751
4) Յակոբոս Աւգուստինովիչ	1752	1783
5) Յակոբոս Թումանովիչ	1783	1798
6) Յովհաննէս Սիմոնովիչ	1799	1816
7) Կայետանոս Վարդերեսիչ	1818	1831
8) Սամուէլ Ստեփանովիչ	1831	1858
9) Գրիգոր Սիմոնովիչ	1858	1875
10) Գրիգոր Ռոմաշկան	1875	1881
11) Իսահակ Իսահակովիչ	1882	—

Այս վերջին արքեպիսկոպոսն է, որը հովւում է այժմ Լեմբէրգի հայ թեմը։ Նա ծնված է 1824 թւի յունիսի 6-ին և ձեռնադրված է 1848 թւին։ Վերոյիշեալ եպիսկոպոսները, չը նայած իրանց ազգանունների լեհական վերջաւորութեան, բոլորն հայ էին. մենք աւելորդ աշխատութիւն ենք համարում հայացնել նրանց ազգանունները և դրել ենք այնպէս, ինչպէս յիշվում են նրանք պաշտօնապէս և իրանց պաշտօնավայրերում։ Արդէն բատ ինքեան ազգանուան վերջաւորութիւնից չէ, որ պէտք է դատել նրանց ազգայնութիւնը։

Չը մոռանամ ասել, որ Լեմբէրգի թեմն իրան պաշտպան սուրբ է ընդունած Գրիգոր Լուսաւորչին, որին ամենախորին յարգանքով են յիշատակում բոլոր հայերը. Հայաստանեայց Լուսաւորչի յիշատակը շատ խոր կերպով դրոշմված է այնտեղ էլ ամեն հայի սրտում։

Լեհաստանի հայերն ունեն նոյնպէս թեմական կօնսիստօրիա Լեմբէրգում։ Կօնսիստօրիայի նախագահն է արքեպիսկոպոսը և անդամներն են.

1) Նախանդամ Տ. Կայետանոս Կայետանովիչ.

2) Տ. Յովհ. Սիմոնովիչ և

3) Տ. Յովհ. Մարտիրոսովիչ։

Կօնսիստօրիայի քարտուղարն է Տ. Յովհ. Սիմոնովիչ, կօնսիստօրիան ունի նաև մի նօտար էլ՝ Տ. Նիկողայոս Մովսէսովիչ։

Կօնսիստօրիայի նիստերի օրերն որոշված չեն. նրանք կայանում են ամեն անգամ երբ հարկը ներկայանում է։ Լեզուն լեհերէն է ընդհանրապէս. հայերէնի գործածութիւնը շատ մասնաւոր է։ Իսկ Հռոմայ հետ եկեղեցական գործոց վերաբերեալ թղթակցութիւններն, ինչպէս և ուրիշ եպիսկոպոսների հետ պաշտօնական գրաւոր յարաբերութիւնները կատարվում են լատիներէն լեզուով։ Լատիներէն են նմանապէս թեմի վերաբերեալ պաշտօնական եկեղեցական հրատարակութիւնները, (որոնցից և մենք օգուտ ենք քաղած)։

—

Կօնսիստօրիան իր նոյն կազմութեամբ՝ ներկայացնում է նաև մի եկեղեցական դատաստանական խորհուրդ, որտեղ քննվում են Լեհաստանի հայոց ամուսնական գործերը։ Խորհրդի մէջ դատախազի պաշտօնը կատարում է, Տ. Յովհ. Սիմոնովիչ։ Այս խորհուրդը բաւական կարևորութիւն ունի տեղացիների համար. գործերը քննվում են, ինչպէս ասինք, միայն եկեղեցական օրինաց տեսակէտով։ Խորհրդի որոշումներից դժգոհ եղողը կարող է դիմել, նոր քննութիւն պահանջելով, Լեմբէրգի լատին և յոյն-կաթօլիկ մետրօպօլիտներին։

Կօնսիստօրիայի յիշեալ 3 անդամները կատարում են միանգամայն քննիչի պաշտօններ և իւրաքանչիւրն ունի իր որոշ ճիւղը։ Տ. Կայետանովիչին յանձնված է վարդապետական և հովւական աստուածաբան. մասը. Տ. Սիմոնովիչին՝ բարոյական աստուածաբան. ճիւղը, և Տ. Յովհ. Մարտիրոսովիչին՝ կանոնական եկե

վերածնենք, վերստեղծենք մեր կեանքը,— ահա ինչ էր քարոզում մեզ յիսուներորդ Թւականների ազգային հսկայ աշուղը, և ահա ինչի մէջն է նրա ամբողջ նշանակութիւնը՝ թէ մեր ներկայ և թէ մեր ապագայ սերունդների համար:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՕԼԵՐԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

—

Օգոստոսի 27-ին՝ Բագւի նահանգում մնում են 14 հիւանդ:

Երևանում օգոստոսի 24-ին հիւանդացան 3, մեռան 2. առողջացան 7. մնում են 25. Նահանգում հիւանդացան 51. մեռան 18. առողջացան 80. մնում են 461:

Քութայիսում օգոստոսի 27-ին հիւանդացան 2. մեռան 2. Նահանգում հիւանդացան 4. մեռան 5. առողջացան 4. մնում են 25:

Շուշայում հիւանդացան 1. մնում են 4. շրջանում հիւանդացան 65. մեռան 34. առողջացան 63. մնում են 489:

Կարսում հիւանդացան 11. առողջացան 10. մեռան 4. մնում են 79. Խօրասանի բաժնում առողջացան 8, մեռան 3. մնում են 5.

Զաքաթալի շրջանում հիւանդացան 11, առողջացան 11. մեռան 8. մնում են 32.

Օգոստոսի 28-ին Բագւի նահանգում հիւանդացան 3, մեռան 4, առողջացան 3. մնում են 6.

Օգոստոսի 27-ին և 28-ին Գանձակի նահանգում հիւանդացան 162. առողջացան 88. մեռան 106. մնում են 52:

Շուշայում օգոստոսի 28-ին՝ խօլերայով հիւանդների հետ փոփոխութիւն չէ եղել. մնում են 4. շրջանում հիւանդացան 55, մեռան 21. առողջացան 46, մնում են 477:

Ստավրոպօլում հիւանդացան 5. մեռան 3. առողջացան 3. Նահանգում հիւանդացան 373, մեռան 166, առողջացան 232:

Զաքաթալի շրջանում հիւանդացան 9, մեռան 4. մնում են 37:

Օգոստոսի 29-ին, Բագւում և շրջակայքում հիւանդներ չը կային, գաւառներից նոյնպէս տեղեկութիւն չէն ստացված հիւանդութեան նոր դէպքերի մասին:

Գանձակի նահանգում հիւանդացան 34, առողջացան 6, մեռան 21, մնում են 60:

Երևանում օգոստոսի 26—27-ին հիւանդացան 6, մեռան 5, առողջացան 11, մնում են 15. Նահանգում հիւանդացան 26, մեռան 17, առողջացան 29, մնում են 251:

Շուշայում օգոստոսի 29-ին խօլերայով հիւանդների մէջ փոփոխութիւն չէ եղել. մնում են 4, շրջանում հիւանդացան 67, մեռան 23, առողջացան 33, մնում են 488:

Կարսում երկու օրվայ ընթացքում հիւանդացան 21, առողջացան 20, մեռան 11, մնում են 61:

Զաքաթալի շրջանում հիւանդացան 3, առողջացան 8, մեռան 3, մնում են 29:

Օգոստոսի 28-ին Թիֆլիսում խօլերայով հիւանդացաւ, 7-րդ քաղաքամասում Քալիա Ցովսէփեան, օգոստոսի 30-ին, առաւօտեան 5 ժամին գտնված է խօլերայից մեռած՝ 8-րդ քաղաքամասում Յակոբ Կօբիեվ, և ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոց՝ քննելու համար:

Մանգլիսում, օգոստոսի 28-ին տեղի ունեցաւ ասիական խօլերայի առաջին դէպքը. հիւանդը բժշկվում է տանը: Ծալկայում օգոստոսի 13—27-ը հիւանդացել են 172. մեռել են 55, առողջացել են 25, մնում են 121.

Գօրու գաւառում օգոստոսի 22—26-ը հիւանդացան 42, մեռան 20, առողջացան 5. մնում են 19:

Դուշէթում օգոստոսի 26-ին խօլերայից մեռաւ ակցիզային կօնտրօլեօր Բիլուքաշ: Օգոստոսի 24-ին Մլեթի կայարանում մեռաւ խօլերայից մի ճանապարհորդ կին, որ գալիս էր Բագւից:

Ախալցխայում, օգոստոսի 25-ին կային հիւանդներ 52. օգոստոսի 25—30-ը հիւանդացան 93, մեռան 26, առողջացան 75, մնում են 44. Ցամանեան ձորում օգոստոսի 25-ին կային 39 հիւանդ զինուորներ. մինչև օգոստոսի 10-ը հիւանդացան 10, մեռան 7, առողջացան 14. մնում են 28.

Սղնախի գաւառում հիւանդացան 9, մեռան 5.

Ախալքալաքի գաւառում օգոստոսի 28-ին հիւանդացան 16, մեռան 9, առողջացան 20, մնում են 78. Ախալքալաք քաղաքում հիւանդացաւ 1, մեռաւ 1, մնում են 2:

Ի՞ՆՉ ԷՐ ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ ԱՌԱՋ ԵՒ Ի՞ՆՉ Է ԱՅԺՄ

—

Խօլերայի պաշտօնապէս յայտարարվելու հետ, կայծակի արագութեամբ տարածվեց նրա ահ ու սարսը Բագւի բնակիչների վրա: Ուր գնում էիր՝ խօլերայի մասին էին խօսում: Շինվեց խօլերային հիւանդանոց. հրաւիրվեցան ուրիշ տեղերից բժիշկներ: Սակայն խօլերային բացիլները իրանց զարգանալու և բազմանալու համար պատրաստ հող գտան մեր քաղաքում և մի քանի օրվայ ընթացքում հիւանդացողների թիւը հասաւ 60-ի, իսկ յուլիս ամսի 24—30-ին՝ արդէն 180—200-ի: Սկզբում հիւանդացողներից շատ քիչերն էին առողջանում: Պատահում էր, որ հիւանդանում էր մի մշակ և նրան տանում էին հիւանդանոց: Մի քանի ժամից յետոյ նրա ազգականներից կամ ընկերներից մէկը գնում էր հիւանդի մասին տեղեկութիւն իմանալու և ստանում էր հիւանդի մահվան գուժը լուրը: Այդ հանգամանքը հասարակ մշակ դասակարգի մէջ այն թիւրիմացութիւնը առաջացրեց, որպէս թէ հիւանդանոց մտնողներին թունաւորում և սպանում են, հետևապէս շատերը սկսեցին խոյս տալ բժշկական միջոցների դիմելուց: Մեռածներին, ի հարկէ, թաղում էին առանց որ և է կրօնական ծիսակատարութիւնների, ինչպէս այդ ընդունված է խօլերայի և նրա նման տարափոխիկ հիւանդութիւնների ժամանակ: Այդ բանը մի արտասովոր երևոյթ էր մեր կրօնամոլ գիւղացի մշակների համար: Նրանք ուրախութեամբ կը կրէին տանջանքների ամենասարսափելի տեսակը, քան կը յօժարվէին այդպիսի վախճան ունենալու հետ, այսինքն մեռնէին և առանց քահանայի կատարվէր նրանց թաղումը:

Իսկ այժմ մեզ մօտ խօլերան վերջացած է համարվում: Հիւանդութեան դէպքեր թէև պատահում են, բայց շատ թեթև կերպով: Մահվան դէպքեր շատ սակաւ են: Քաղաքային վարչութիւնը վճռել է արձակել սեպտեմբ. մէկից ուրիշ տեղերից հրաւիրված բժիշկներին: Մարդիկ կամաց կամաց վերադառնում են՝ իրանց փախուստից: Վերադառնում են նաև խօլերայի ճանկից փախած բժիշկները: Քաղաքը բոլոր երևոյթին կենդանացել է: Մարդիկ ուրախ ժպտում են: Խօլերայի մասին էլ չեն խօսում: Մշակները մինչև օրս դեռ չեն վերադարձել. դրանից պատճառով համարեա բոլոր նաւթահանքերում և գործարաններում գործերը առ այժմ դադարած են: Սակայն բացվել են խանութները, գրասենեակները, իսկ առևտուրը մեռած է:

Ամենքին յայտնի է, որ մեր վաճառականներից շատերը ծնունդ են առել, իրանց գործերի շրջանը ընդարձակել և գոյութիւն ունեն ներկայումս վարկի ոյժով: Նրանցից շատերը շատ կարճ ժամանակամիջոցում, բաղդի բերմամբ, հարստացել են և ընդարձակել իրանց գործերը: Սակայն նոյն արագութեամբ ընդարձակել իրանց մտաւոր զարգացման շրջանը և վաճառականական հմտութիւն ձեռք բերել՝ չեն կարողացել: Այդ է պատճառը, որ նրանք չեն կարողանում կարգի դնել իրանց գործերը և դիզած հազարները ձեռքներին պահել: Վերջին երկու տարվայ առևտրի ճգնաժամը մի կողմից և մեր վաճառականների տգիտութիւնը միւս կողմից՝ անողորմ կերպով պատրաստում էին նրանց անկման հողը, իսկ խօլերան արդէն պսակեց այդ բոլորը՝ փշեայ պսակ դնելով շատերի գլխին: Սպասվում է մի շարք սնանկութիւններ, որովհետև բանկերում այլ ևս չեն ընդունում այն մարդկանց մուրհակները, որոնց մուրհակը խօլերայի ժամանակ բողոքվել է: Նրանք արդէն վարկի ոյժից զրկված են համարվում:

Սակայն լուր է պտտվում, թէ այս օրերս տեղական մի քանի կշիռ ունեցող վաճառականների ստորագրութեամբ թուղթ է ուղարկված մանուֆակտուրային և արդիւնաբերութեան դէպարտամենտը, որով խնդրվում է վերականգնեցնել վարկից զրկված վաճառականների պատիւը, ընդունելով նորից պետական և մասնաւոր բանկերում նրանց մուրհակները՝ զեղջելու:

Ց. Մարգանեան

ՆԱՄԱԿ ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ

—

Օգոստոսի 21-ին

Կաղզուանը դեռ ևս միայն 2 զոհ է տուել խօլերային, մէկն ամսիս 13-ին, միւսը 14-ին: Անցել է արդէն 7—8 օր և դեռ ոչինչ չէ երևում: Բանը նրանումն է, որ ուրիշ ցաւով մեռնողներ էլ չը կան այս երկու ամիսներում: Խօլերայով մեռածների երկուսի տներն էլ ենթարկվեցան խիստ ախտահանութեան. նրանց դռներով անցնող առուները, որոնցից ներքևի բաղերում խմելու ջուր են վերցնում, կտրվեցան, մեռածներին շրջապատող չորերն այրվեցան, բայց փոխարէնը ոչ մի վարձատրութիւն չեղաւ: Պէտք է ասել, որ մեռնողները աղքատ ընտանիքներից էին: Դրանք են հենց գլխաւորապէս վնասվողները: Ասած է. «Հայը թակի Վարդանին, Թուրքը թակի Վարդանին»... Ամեն կուժն ու կուլա աղքատի գլխին է կոտրվում:

Զարմանալի բան է տգիտութիւնը. երբեմն այնպիսի ողբերգական հետևանքներ է առաջացնում, որ ստիպված ենք լինում արտասուք թափել. երբեմն էլ այնպիսի կօմիզմով լի դրութիւններ է ստեղծում, որ մարդ չէ կարողանում ծիծաղը զսպել... Բայց վա՜յ այդ ծիծաղին. դրա տակից կրկին վազում է արցունքի կաթիլը:

Դեռ մենք քնից նոր ենք արթնանում. նոր ենք մտածում բժիշկ բերել, երբ խօլերան հասել է 20—25 վերստի վրա եղած գիւղերը: Մի քանի օր առաջ «հասարակական ժողով» կազմվեց, ուր որոշեցին 1600 րուբլի փող հաւաքել (դեռ նոր հաւաքել). 800-ը տեղական աղքատ ազգաբնակութիւնից (մօտ 750 տուն) և 800-ն էլ եկւոր աւելի հարուստ դասակարգից (մօտ 100 տուն). այդ փողով պիտի հրաւիրվի մի բժիշկ երկու ամիս ժամանակով և ամսական 500 րուբլի ռոճիկով, երկու ֆէլդշէրներ ու բերվեն ախտահան դեղեր: Եւ այդ բոլորը դ ե ռ պիտի լինի... Երևի ամեն բան կը վերջանայ, յետոյ փողը կը ծախսվի... Աւելի լաւ չէր լինի, եթէ կաղզուանցիներն այժմեանից մտածէին միայն 2 ամսով չը բաւականանալ, այլ մի մշտական բժիշկ ունենալ, որի վարձն անհամեմատ աւելի քիչ կը լինի: Չէ կարելի միշտ յոյս ունենալ զինուորական բժիշկների օգնութեան վրա. այսօր լաւ մարդիկ են, օգնում են, վաղը կարող են չօգնել, և նոյն իսկ զօրքը կարող է հեռանալ:

Ամեն կողմերից լուրեր են տրվում, թէ առողջական դրութեան վրա լաւ են նկում: Մեզանում էլ բաւական լաւ է: Բայց որքան լաւ կը լինէր, եթէ դա նոյն խստութեամբ շարունակվէր մի առ ժամանակ, մինչև սովորութիւն կը դառնայ մաքուր մնալը: Եւ միթէ չէ կարելի սպասել, որ հետևեալ գարնանը խօլերան կը նորոգվի նոր ոյժով: Անհրաժեշտ է ախտահանական և առողջապահական միջոցների գործադրութիւնը, գոնէ այս ձմեռ, խիստ կերպով շարունակել, եթէ ոչ «աղքատ դասակարգի խարազանը» — խօլերան նորից կը կրկնվի:

Գ. Խ.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Օգոստոսի 20-ին

Ղազանչեցոց եկեղեցու ժողովուրդը խառնված մնաց իր յոյսերի և ակնկալութիւնների մէջ: Նա կամենում էր ունենալ լաւ քահանայացու, բայց չը տուին նրան այդպիսի քահանայ: Անցեալ օր, Շուշու հեռաւոր թաղի մի փոքրիկ եկեղեցում, ձեռնադրվեց քահանայ այն տիրացուն, որին ժողովուրդը չէր ուզում քահանայ տեսնել՝ նրա տգիտութեան պատճառով: Այդ տիրացուն ամսական

դեցական իրաւանց և արտաքին խնդիրների վերաբերեալ գործերը:

Լէմբէրգի հայ-կաթօլիկաց թեմը բաժանված է 3 վիճակների (Decanatus):

1) Վիճակ Լ է օ պ օ լ ս ի, (Leopolis կամ Լէմբէրգ):

2) Վիճակ Կուտիի (Kutty).

3) Վիճակ Ստանիսլաւօպօլի (Stanislavopol):

Այս վիճակներն ամփոփում են իրանց մէջ ամբողջ Գ ա լ ի ց ե ա ն և Բ ո ւ ք ո վ ի ն ա ն:

Ամբողջ թեմում հայ-կաթօլիկաց եկեղեցիների թիւը 10 է, որոնցից 4-ը կայսերական պաշտպանութեան ներքև են և 6-ը ազնուականների կամ հասարակութեան: Այս եկեղեցիք, մանաւանդ Լէմբէրգ և Չէրնօվից հիմնվածները մեծածախս և նշանաւոր շէնքեր են և յիշվում են առանձնապէս նոյն իսկ իբրև քաղաքի զարդեր:

—

Լ է օ պ օ լ ս ի վ ի ճ ա կ

Լէմբէրգում 110,000 բնակիչ կայ, որոնց 20,000-ից աւելին հրէայ է: Հայոց ընդհանուր թիւն է այստեղ 180 հոգի:

Լէմբէրգի կաթօլիկ հայոց եկեղեցին կոչվում է «Հայոց archicathedrale (գլխաւոր մայր) եկեղեցի»: Աւանդութեան համեմատ Անիի գաղթականներն երբ եկել են Լեհաստանի այս բաժինն, իրանց համար Լէմբէրգում մի փայտաշէն եկեղեցի են կառուցել 1183-ին: Մօտ երկու դար, յետոյ այսինքն 1363-ին՝ նոյն եկեղեցին քանդելով, գաղթականները քարաշէն եղեղեցի են կառուցել: 1823-ին տեղական հայոց դատաւոր հայազգի Քրիստափոր Աւգուստինօվիչի ծախքով աւագ խորանի և այլ քանի մի մասերի և վերջապէս 1860-ին էլ հանգամանակութեամբ ընդհանուր նորոգութիւն է կատարված: Եկեղեցին նուիրված է «Վերափոխման ս. Աստուածածնայ», որով էլ նա կոչվում է այժմ:

Եկեղեցին ունի մի մ ե ծ ա ւ ո ր՝ (Parochus), տ. կայեղանոս Կայեղանօվիչ: Նրանից զատ Լէմբէրգում կան 5 վարդապետներ, տ.տ. Դաւիդօվիչ, Մովսէսօվիչ, Բողդանօվիչ, Շաէնդլ և Վօյդազ: Այս վերջին երկուսը օտարազգիք են, և լատին. ծէսը թողած ընդունել են հայ ծէսն և հայ արքեպիսկոպոսի իրաւասութիւնը: Լէմբէրգի մօտ Վ ո ւ լ կ ա գիւղում կայ նաև մի մատուռ, ուր տարին 3 անգամ միայն, մեծ տօներին, պատարագ է մատուցվում:

Լէմբէրգում կայ հայ կուսանոց, որին կից պահվում է մի կանօնաւոր աղջկանց վարժարան, գանձատուն կարօտեալ հայոց համար և հայ որբանոց, բայց սրանց վրա կը խօսենք երկրորդ յօդուածում:

Լեհաստանի հայերն իրանց համար յատուկ կղերանոց չունեն այժմ և իրանց կղերացուները դաստիարակութիւն են ստանում Լէմբէրգի լատինական կղերանոցում, որտեղ հայ աշակերտների ծախքը հոգացվում է հայ նուիրատուների կողմից այս նպատակի համար յատկացրած գումարից: Ներկայումս այդտեղ ուսանում են 4 հայեր, բարձրագոյն դասի ուսանողք, որ են Պետրօվիչ, Պօղօսօվիչ, Մարամորօշ և Բրքավսկի:

Հայածէս քահանայից ձեռնադրութիւնը կատարում է հայ թեմական եպիսկոպոսը:

—

2) Ս տ ա ն ի ս լ ա ւ օ պ օ լ ի վ ի ճ ա կ

Վիճակի առաջնորդը նստում է Ստանիսլաւօպօլում և է այժմ տ. Միքայէլ Ր օ մ ա շ կ ա ն:

Այս վիճակի մէջ կան 4 հայաբնակ քաղաք, որոնք են Ս տ ա ն ի ս լ ա ւ օ պ օ լ, Տ ի ս մ է ն ի ց ա, Բրժեժանի (Brzézany) և Լշիեց (Lysiec):

—

Ս տ ա ն ի ս լ ա ւ օ պ օ լ

Հայ-կաթօլիկներն 1663-ին ունէին արդէն այստեղ իրանց ժողովրդապետութիւնն և մի փայտաշէն եկեղեցի, որը հիմնած է հայազգի Անդրէաս Պոտօկի, Կրակօվի քաղաքապետը. 1744-ին նրա որդին սկսաւ կառուցանել մի քարաշէն եկեղեցի. որ վերջացած է 1752-ին: Նորոգված է նախ 1830-ին, ապա 1854-ին: 1868-ին մի սոսկալի հրդեհ ամբողջ քաղաքի մէջ մեծ կոտորածներ է կատարած, որից անվնաս չէ մնացած նաև հայոց եկեղեցին. ուստի և հետևեալ տարին՝ 1869 թ. եկեղեցին գրեթէ վերականգնված է և որ մնում է մինչև այժմ: Եկեղեցուն կից կայ և մի եկեղեցական շինութիւն, ուր բնակվում է տեղւոյն ժողովրդապետը (Curé): Եկեղեցու տիտղոսն է՝ «Անարատ յղութեան ս. Աստուածածնայ:»

Վիճակի առաջնորդ Ր օ մ ա շ կ ա ն վարդապետն է միանգամայն եկեղեցու մեծաւորը:

Ստանիսլաւօպօլում և շրջակայ 4 գիւղում հայոց ընդհանրութիւն է 175 հոգի:

Ստանիսլաւօպօլի հասարակական գերեզմանոցում կանգնված է հին ժամանակ փոքրիկ, գեղեցիկ մի մատուռ, երկու հայազգի ամուսինների, Ստեփան և Հռիփսիմէ Բողդանօվիչների յիշատակին. որը նորոգված է 1868-ին: Այս մատուռի մէջ բացի հայերից, լատին և յոյն կաթօլիկներն էլ իրաւունք ունեն պատարագ մատուցանել:

—

Բ ր ժ ե ժ ա ն ի.

Այստեղ հայ եկեղեցի կանգնված է ի 1764 թ. հայ հասարակութեան ծախսով, բայց նոյնը 1810-ին այրվելով, 1828-ին յանուն «Անարատ յղութեան» մի նոր քարաշէն եկեղեցի է կառուցված, որ հասարակութեան ծախքով նորոգված է 1880-ին: Եկեղեցու գրասենեակում պահված ծննդագրական մատեանը սկսվում է 1785-ից:

Բրժեժանի ժողովրդապետն է տ է ր-Յ ո վ ս է փ Թ է ո դ ո ր ո վ ի չ:

Այստեղ 240 կաթօլիկ հայ կայ և մէկ հոգի էլ լուսաւորչական:

Բրժեժանիի մօտ Բ օ յ չ օ վ ի ց ամարանոցումն էլ (Villa) կաթօլիկ հայերն իրանց համար կոկիկ մի մատուռ են հիմնած, ուր երբեմն կատարվում է եկեղեցական պաշտօն:

(Կը շարունակվի)

6—8 րուբլով ծառայում էր տեղիս գաւառական վարչութեան մէջ իբրև գրագիր, իսկ այսօր Ղազանչեցոց մեծ և հարուստ եկեղեցու քահանան է։

Անկարելի է նկարագրել այն դառն տպաւորութիւնը, որ պատճառեց այդ դէպքը։ Ի՞նչ անես, զոռով բան չի լինել։ Աստուած միայն երբ և իցէ պիտի հասկացնէ մեր հոգևորականներին, որ նրանք ժողովրդի համար են և ոչ թէ ժողովուրդը իրանց համար։ Հայաստանեայց եկեղեցի գոչող և կուրծք ծեծող մարդիկն են, որ պատճառ են դառնում ժողովրդի սառչելուն, եկեղեցուց հեռանալուն։

Անում են ամեն ինչ ժողովրդի օգտի անունով։ Բայց ո՞ւր է այդ օգուտը։ Ահագին թեմում դպրոցներ չը կան. ահա այդ գործում պէտք էր մտածել, հոգս անել, օգուտ որոնել. թէ չէ, ինչ քաջութիւն է ժողովրդին ոյժ և կարողութիւն ցոյց տալու համար՝ ագէտ մարդկանցով լցնել Աստուծու տունը և տարիներով, տասնեակ տարիներով յետաձգել ժողովրդի կրթութեան գործը։

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Երևան, օգոստոսի 24-ին

Ձեր լրագրի 94-րդ համարում ինձ անյայտ, իսկ ձեզ, ի հարկէ, շատ լաւ յայտնի մարդու մէկը հետևեալ նենգամիտ և սուտ լուրն [էր հաղորդել Երևանից՝ իմ քրոջս մասին, թէ «Օգոստոսի 10-ին Երևանի ս. Գայեանեան հայոց իգական դպրոցի վարժուհի, օրիորդ Մարիամ Տէր-Մարուգեանց վախճանվել է խոլէրայից։ Օրիորդի մահվան բօթաբեր լուրը շատ տխուր տպաւորութիւն ունեցաւ ուսումնարանի աշակերտուհիների և նրանց ծնողների վրա։»

Սրանով, յայտնում եմ, որ իմ քոյր Մարիամը ոչ թէ չէ վախճանվել, այլ մինչև անգամ չէ էլ հիւանդացել, այլ ողջ և առողջ ապրում է։ Որովհետև այդ չարամիտ՝ հանաքը մեծապէս ազդեց իմ մօտաւոր և հեռաւոր ազգականների և բարեկամների վրա, ուստի ես որոշեցի ստախօսներին սանձահարելու համար արդարադատութեան ձեռքը յանձնել նենգամիտ և ստախօս լրատուին, դատ բանալով նրա դէմ տեղիս հաշտարար դատարանում։

Ցոյս ունեմ, որ դուք էլ, պ. խմբագիր, այդօրինակ ամբարեմիտ հանաքչիներից ազատվելու համար թէ ձեզ, թէ ձեր լրագիրը, թէ ընթերցող դասին և թէ ինձ՝ կաչխատէք ինձ հետ միասին դատարանի միջոցով պատժելու նրան, յայտնելով նրա իսկական անունը և ազգանունը՝ երբ այդ մասին դատարանը պահանջ յայտնելու լինի։

Ինձ զարմացնում է շատ այն երևոյթը, թէ ինչպէս է լինում, որ մի լրագիր 20 տարի հրատարակվելով, դեռ կատարելապէս անկարող է հանդիսանում այսօր այդպիսի թղթակիցներից զերծ մնալու։

Խնդրեմ յանուն ճշմարտութեան՝ երկտողս տպագրել ձեր լրագրի մերձակայ համարներից մէկում։

Ընդունեցէք յարգանքս։

Արշակ Տէր-Մարուգեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Կիրակի, օգոստոսի 30-ին, Նորին կայսերական Մեծութեան, Թագաւոր կայսրի անուանակոչութեան օրը լինելով, մաղթանքներ կատարվեցան Թիֆլիսի Սիօնի մայր-եկեղեցում։ Քաղաքը առաւօտից արդէն զարդարված էր դրօշակներով, իսկ երեկոյեան լուսաւորված էր։

—

Շաբաթ օր, օգոստոսի 29-ին, Թիֆլիսի Վանքի մայր-եկեղեցում, հայոց «Հրատարակչական ընկերութեան» նախաձեռնութեամբ կատարվեց հոգեհանգիստ ի յիշատակ մեր մեծ բանաստեղծ, Րաֆ. Պատկանեանի։ Ահագին բազմութիւն լցնում էր տաճարը. ներկայ էին երկու սեռին պատկանող քաղաքիս հայ ինտելլիգենցիայի ներկայացուցիչները։ Կային և մի քանի օտարներ։ Կոնսիստորիայի նախագահ, Համազասպ վարդապետը, մի ատենաբանութիւն արեց, որի մէջ ցոյց տուեց Պատկանեանի նշանակութիւնը հայոց ազգի համար։ Ապա, «Հրատարակչական ընկերութեան» կողմից, խօսեց Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչ, Ստեփան Մալխասեանց։ Նա մի երկար և շատ գեղեցիկ ատենաբանութեան մէջ նկարագրեց Պատկանեանի կեանքը, և մատնացոյց արեց նրա գրական գործունէութեան նշանակութեան վրա։

—

Ղարաբաղի թեմական առաջնորդ, Կարապետ եպիսկոպոս Այվազեան, հեռագրով խնդրում է մեզ յայտնել, որ Սարուշէնի ուսումնարանի համար ուսուցիչն արդէն վարձված է։

—

ԵՐԵՒԱՆԻ վիճակի հայոց ուսումնարանների թեմական տեսուչ, քահանայ Մէլեան, խնդրում է մեզ տպագրել հետևեալը. «Հաճեցէք ձեր լրագրի համարներից միում ի լուր ուսուցչած և ուսուցչուհեաց հրատարակել, որ ամենապատիւ Տեղակալ, բարձր-սրբազան Երեմիա եպիսկոպոսի հեռագրի համաձայն՝ Երևանի թեմի եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները կը բացվեն առաջիկայ սեպտեմբերի 15-ից։»

—

«Արձագանքը» ճշմարիտ է ասում. մեր կողմից մեծ յանդգնութիւնը էր համեմատել Ղազարոս Աղայեանցին՝ Պետրոս Սիմէօնեանցի և Արշակ Նահապետեանցի հետ։ Աղայեան սկզբից գրաշար է եղել, իր ձեռքի աշխատանքով է ապրել, բայց երբեք չէ եղել Սիմէօնեանցի պէս ձրիակեր էջմիածնի վանքում։ Աղայեանց վարժապետ է եղել, բայց երբեք Նահապետեանի պէս ճեմարանի ռեկտոր չէ եղել և ճեմարանական փողից 950 րուբլի երբեք չէ վատնել։

—

«Մշակի» ներկայ համարում տպելով պ. Արշակ Տէր-Մարուգեանի խմբագրին ուղղված նամակը, կրկին մեր խորին ցաւն ենք յայտնում, որ հայերիս մէջ դեռ գտնվում են մարդիկ, որոնք չեն ամաչում սուտ լուրեր տարածելու, գուցէ այս կամ այն անձնաւորութեան դէմ իրանց ունեցած անձնական կրքի զգացմունքին բաւէապէս բաւականութիւն տալու համար։ Պ. Նամակագիրը զուր է յայտնում իր զայրոյթը խմբագրութեան դէմ. միթէ մի որ և է անձնաւորութեան մասին խոլէրայից մեռնելու լուրը այնքան անհաւատալի է, որ լրագիրը չը պէտք է հաւատ ընծայէր այդ լուրին։ Ի՞նչ զարմանալու բան կայ, որ այս կամ այն քաղաքում քիչ թէ շատ յայտնի անձնաւորութիւն մեռել է խոլէրայից, երբ նոյն քաղաքում շատ ուրիշները կոտորվել և կոտորվում են նոյն խոլէրայից։ Լրագիրն ինչով է մեղաւոր, որ գտնվում են մարդիկ, որոնք խղճի զգացմունքից զուրկ լինելով, ոչինչ պատկառանք էլ չունեն տպագրական խօսքի առջև։ Լրագիրը միթէ կարող է հրաշքով իմանալ թէ գրողը ստախօս է։ Մեզ գուցէ կասեն թէ չը պէտք է տպէինք մի նոր, պատահական թղթակցի նամակը.... Սակայն ամեն մի մշտական թղթակից մի օր, երբ ինքն դեռ իր ա ռ ա ջ ի ն նամակ է գրել, նոյնպէս եղել է նոր և պատահական թղթակից։ Եթէ ոչ ոքից չընդունէինք ա ռ ա ջ ի ն նամակները,—երբեք էլ չէինք ունենայ մշտական թղթակիցներ։ Պ. Տէր-Մարուգեան զարմանում է թէ 20 տարի գոյութիւն ունեցող լրագիրը չէ կարող զերծ մնալ ստախօս թղթակիցներից,—իսկ մենք զարմանում ենք պ. Տէր-Մարուգեանի միամտութեան վրա, որը կարծում է թէ 20 տարվայ ժամանակամիջոցը բաւական է՝ անքաղաքակիրթ, գրեթէ վայրենի հակումներ ունեցող հասարակութեան մէջ՝ կատարեալ քաղաքակրթական բարք ու վարք, անպայման խղճմտաւոր զգացմունքներն ու ճշմարիտ լուսաւորված անձանց յատուկ պարտաճանաչութիւն պատուաստելու համար։

—

Մի պարոն ուղարկել է մեզ 2 րուբլի, խնդրելով մեզ յատկացնել այդ փողը Թիֆլիսի Հալաբարի ճաշարանի օգտին։ Ուրեմն «Մշակի» խմբագրի տրամադրութեան տակ կայ այժմ առհասարակ յօգուտ թէյատների և ճաշարանների՝ 45 րուբլի 50 կոպէկ։

—

«Հայրենիք» լրագիրը մի առաջնորդողում խօսելով այն մասին, թէ ինչպէս Թիֆլիսի ամբոխը խոլէրայի սկզբում թերահաւատութեամբ էր վերաբերվում դէպի ձեռք առած միջոցները, աւելացնում է հետևեալ տողերը. «Թիֆլիսը ձրի թէյատուն կը բանայ աղքատ դասակարգին համար, և ահա անոնք խոյս կուտան։ Սակայն յետոյ կը տեսնենք թէ մեծ թուով կը դիմեն այդ փրկաւէտ վայրը, մէկ օրուան մէջ մինչև 1,500 հոգի կերթան մէկ թէյատուն մը։ Եւ այս բարեփոխութեան պատճառը՝ երիտասարդներու և երիտասարդուհիներու մարդասէր ոգին է։ Ռուսում առած, զարգացած օրիորդներ և պարոններ փոխանակ Կօջօր, Բօրժոմ կամ ուրիշ տեղ մը փախստական ըլլալու, կը բացատրեն բանուորներուն առողջապահութեան օգուտները և միասին կը տանեն թէյատուն. ու ահա աղքատ ժողովուրդն հետզհետէ աւելի թուով կուգայ. և զարմացած կը տեսնեն որ օրիորդներ ու պարոններ հոն են, իրանց կը ծառայեն, թէյատունը կը կառավարեն, իրանց քով կուգան, առանց գանելու իրանց բաժակէն անոնք ալ կը խմեն։ Ու ագէտ ժողովրդեն նախապաշարումները կը սկսին կամաց-կամաց ցրվիլ. մարդասիրութեան ճառագայթը կը թափանցէ անոր տգիտութեան մշուշին մէջ և կը լուսաւորէ զայն։ Բայց ամենէն աւելի ուրախութիւն պատճառողն է քնքոյշ սեռին ծառայութիւնը. գուցէ այրերը միայնակ անզօր ըլլան մեծ ազդեցութիւն ունենալու, բայց երբ կինը անոր քովն է, անոր հետ միասին կը մաքրէ թէյի գաւաթն, այն ատենէն խստասիրան ալ անձնատուր կըլլայ»։ Այնուհետև լրագիրը հրաւիրում է Կ. Պոլսի օրիորդներին և տիկիններին օրինակ վերցնել Թիֆլիսից։

—

Ծիրանաւոր ուխտատեղի քահանայ տէր Գրիգոր Մատթէոսեան խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Ամսիս 30-ին պատարագից յետոյ, Ծիրանաւոր ուխտատեղում հոգեհանգիստ կատարեցինք հանգուցեալ Րաֆայէլ Պատկանեանի յիշատակին։ Հոգեհանգստից յետոյ հանգանակեցինք յօգուտ հանգուցեալի ընտանիքի 17 րուբլի 75 կոպէկ. ստորագրութիւնը շարունակվում է։»

—

Բագուի քաղաքագլուխ Դեսպոտ-Զենօվիչ հեռագրեց «Кавказъ» լրագրին հետևեալը. «Բագւում և շրջակայքում խոլէրան վերջնականապէս դադարեց. օգոստոսի 12-ից կորցրեց իր էպիդէմիական բնաւորութիւնը, իսկ ամսի 20-ից սկսած խոլէրային հիւանդութեան դէպքեր չեն եղել։»

—

Կովկասեան պ. կառավարչապետի միջնորդութեամբ, ֆինանսների մինիստրը թոյլատրել է տալ Ախալցխա քաղաքին պետական գանձարանից 5,000 րուբլի՝ խոլէրայի դէմ կռուելու համար։

—

Մեզ ուղարկված է նոր ապագրած մի գրքոյկ, «Հէքիաթների» մի ժողովածու, որ գրի է առել պ. Ս. Քամալեանց։ Գրքոյկը պարունակում է հինգ հէքիաթ, որոնք գրված են գ ր ա կ ա ն լեզուով։ Խորհուրդ ենք տալիս գրքոյկի հրատարակչին ժողովրդական հէքիաթները գրի առնել նոյն իսկ այն ժողովրդական բարբառով, որով նրանք պատմվում են գաւառի մէջ։ Հէքիաթները, բացի բովանդակութիւնից՝ հետաքրքրական են շատ լեզուի կողմից։ Դրանով կարելի կը լինի ուսումնասիրել մեր գաւառական բարբառները ևս։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՂՈՑՆԵՐԻ ՓՈՇԻՆ

—

Բժիշկ Մանֆրեդիի արած հետազօտութիւնները փոշու վերաբերեալ խիստ հետաքրքիր և կարևոր են։ Պէտք է զգուշանալ, ասում է նա, փողոցների փոշուց ամառվայ երաշտի ժամանակ և նրան պէտք է սրբել, հաւաքել միայն ջրելուց, լաւ թրջելուց յետոյ։ Փոշին բազմաթիւ միկրօբների բուն է և իր մէջ պարունակում է բազմատեսակ ցաւաբեր սերմեր՝ ուռոյցի, թօքախտի, չարբօնի, դիֆտերիտի, կաշու հիւանդութիւնների և այլն։ Եւ այս բոլոր սերմերն երաշտին դիմանում են շաբաթներով, մինչև անգամ ամիսներով։ Քամին տանում է փոշին մեր շրթունքների, մերուքի վրա, ածում է մեր բերանի և կոկորդի մէջ, խառնվում է կերակուրների հետ և այլն։ Քափանագի (tènia) ձուն կարելի է կուլ տալ փոշու հետ և այդպիսով մեր մէջ կը զարգանայ այդ պարազիտը։

Մեր փոշոտ փողոցները մշտապէս վարակված են։ Մի կողմը թողած կեղտոտ քաղաքները, Ֆրանկֆուրտի պէս մաքուր քաղաքում անգամ ամեն մի վերստաչափ փողոցի վրա, միջին թւով 900 քիլօգրամ (մի քիլօգրամը հաւասար է $2^{1}/_{4}$ ֆունտի) կեղտոտութիւն կայ. իսկ ամառ ժամանակ այդ թիւը 3 կամ 4 անգամ աւելանում է։ Այս կեղտոտութեան մէջ պարունակվող ցաւաբեր սերմերը տուն են բերվում մեր կօշիկների և շորերի վրա (առաւել ևս այժմ, երբ յարգելի տիկինները և օրիորդները սկսել են տուրնիւրից յետոյ՝ շլէյֆ քաշ տալ)։

Պ. Մանֆրէդի գտել է Միւնխէն քաղաքի մի գրամ կեղտոտութեան մէջ 3 միլլիօն միկրօբներ, իսկ Նապօլիում՝ մինչև 5 միլլիարդ։ Փոշու մէջ գտնված միկրօբները պատուաստելով կենդանիների վրա, բժիշկներին աջողվել է գոյացնել՝ ուռոյցներ, թօքախտ, տիֆ, չարբօն և այլ վտանգաւոր հիւանդութիւններ։ Արդ, կարելի է ասել, որ մարդիկ ապրում են մի վտանգաւոր գաղանանոցի մէջ։

«Աւլեցէք փողոցները և սենեակներն ամենայն զգուշութեամբ»։ Շատ անխոհեմութիւն է փողոցներն աւլել ամառվայ չոր եղանակներին, այն էլ հասարակ աւելով. վերջին դէպքում աւլողներն օդն են բարձրացնում փոշին իր բազմաթիւ միկրօբներով։ Պարիզում փողոցները սրբելուց առաջ լաւ ջրում են։

Իսկ սենեակներում, ասում է Մանֆրէդի, լաւ է փոշին գորգերի մէջ մնայ, քան օրը մի քանի անգամ հասարակ աւելով օդի մէջ ցնդեցնել նրան։

Պարիզում, 1889 թուականի ցուցահանդէսից սկսած գործ է դրվում մեքենայական աւել, որը առաջին անգամ հնարել են Միացեալ-Նահանգներում։ Այդ մեքենան կազմված է երկու ցիլինդրաձև խոզանակից, որոնք զետեղված են մի արկղի մէջ և շարժվում են անիւներով։ Խոզանակներն ամենայն մաքրութեամբ հաւաքում են արկղի մէջ փողոցների կեղտն առանց փոշի բարձրացնելու։ Գործողութիւնն արագ և հեշտ է կատարվում. իսկ մեքենան շատ էժան է։

Ժընև. Ք. Օ.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանական երևելի պրօֆէսոր Ցիմղէն դիտողութիւն է արել, որ անսովոր մարդու համար շատ վնասակար է բարձր սարերի վրա բարձրանալ, մանաւանդ մի անգամից, առանց հանգստանալու։ Սարի վրա բարձրանալը պատճառում է սրտի հիւանդութիւն և դժուար շնչառութիւն։ Մի երիտասարդ երկար ժամանակ հիւանդ էր միայն այն պատճառով, որ սարի վրա էր բարձրացել։ Ցիմղէն խորհուրդ է տալիս սարերի վրա բարձրանալու ժամանակ չընդունել հեղուկ կերակուրներ կամ խմիչքներ, որովհետև նրանք կորստաբեր կերպով ազդում են սրտի գործունէութեան վրա, երբ մարդը բարձրանում է սարերը։

* * *

Մի արաբական առած ասում է. «Եթէ մի մարդ ինձ խաբել է,—թող Աստուած անիծէ նրան։ Եթէ նոյն մարդը ինձ երկրորդ անգամ է խաբել,—թող Աստուած անիծէ նրան էլ ինձ էլ... Բայց եթէ նոյն մարդը կարողացել է ինձ երրորդ անգամ խաբել,—այն ժամանակ թող Աստուած միայն ինձ անիծէ։»

* * *

Յ ի շ ո ղ ո ւ թ ի ւ ն։ Յայտնի գիտնական Գէլտնէն հաւաքեց յիշողութեան մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ։ Ստոր զարգացման ցեղերը՝ նեգրները, չինացիք և այլն, առաւել լաւ յիշողութիւն ունեն, քան թէ այն ազգերը, որոնք քաղաքակրթութեամբ բարձր աստիճանի վրա են կանգնած։ Հին ազգերը, որոնց գրութիւնները մեզ չեն հասել, շատ ընդարձակ աւանդութիւններ, երգեր և ներբողներ բերանէ բերան անցրել են ցեղից ցեղ։ Ուսուցիչներին և յուշարարներին յայտնի է, որ կանայք աւելի լաւ յիշողութիւն ունեն, քան թէ մարդիկ։ Երիտասարդութեան ժամանակ յիշողութիւնը առաւել լաւ է, քան թէ հասակաւոր ժամանակ։ 14—15 տարեկան հասակում նա հասնում է իր զարգացման գագաթնակէտին, իսկ յետոյ սկսում է թուլանալ։ Թուլակազմների մէջ յիշողութիւնը առաւել սուր է, քան թէ ամուր կազմուածք ունեցողների մէջ։ Այն աշակերտները, որոնք սուր յիշողութիւն ունեն թուլակազմներ են։ Պարիզեցի աշակերտները աւելի թոյլ յիշողութիւն ունեն, քան թէ գաւառներից եկողները։ Պարիզեցի կանոնաւոր դպրոցներում և այլ բարձրագոյն կրթարաններում այն աշակերտները, որոնք լաւ յիշողութիւն ունեն, չեն պատկանում ընդունակներին։ Գիւղացու յիշողութիւնը առաւել զօրեղ է քան թէ քաղաքացու։ Քահանաների յիշողութիւնը աւելի լաւ է, քան թէ աշխարհականներինը։ Յիշողութիւնը թուլանում է անչափաւոր սննդառութիւնից, ֆիզիկական վարժութիւնից և գրագիտութիւնից։ Անգրագէտների յիշողութիւնը աւելի թարմ է և ուժեղ։ Բոլոր մարդկանց յիշողութիւնը աւելի գործում է առաւօտները, քան թէ երեկոները, աւելի ամառը՝ քան թէ ձմեռը և աւելի տաք կլիմայում՝ քան թէ ցուրտ։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 օգոստոսի։ Նոյա կայսերական Մեծութիւնները Թագաժառանգ Ցեսարևիչի և Մեծ Իշխանուհի Կսէնիա Ալէքսանդրովնայի հետ երէկ ժամանեցին Իվանգորոդ։—Ոստիկանութեան դեպարտամէնտը յայտարարում է, որ գերմանական կառավարութիւնը կարգադրել է, որ թոյլ չը տրվի Վերժբօլօվօ մտնել այն գաղթականներին, որոնք Ռուսաստանից Համբուրգի և Բրէմէնի վր-

բայով ուղղորդում են Աշխարհ—«Новое Время» լրագիրը հաղորդում է, որ գաղտնատեղական ըն-
թացքի նկատմամբ Աստրախանեան նահանգը տե-
ղի կունենայ ամառնային, այսինքն երկրաշա-
ների խառնուածքով։ Այդքան նախապատրաստման
աշխատանքները սկսած են։

ԳԵՆՈՒԱ, 29 օգոստոսի։ Այսօր մեծաւորը ըն-
դունեց ֆրանսիական ծովային ԲԻԵՆԵՍԻ,
որը յանձնեց կարծրի սեփական նեղոյ գրած
նամակը։ Ծովակալը ողջունեց ծովակալին գր-
ելով. «Կեցցէ Ֆրանսիան»։ Ծովակալը ԲԻԵՆԵՍԻ
ողջունեն Թագաւորը պատասխանեց. «Պ. կարծրի
բարեկն և յանձնարարելի եմ և իմ ժողովուր-
դը մեծ նշանակութիւն ենք տալիս. Ֆրանսիա-
կան կառավարութիւնը մեզ ցոյց տուեց բարեկա-
մութեան ապացոյց, որը մենք գնահատում ենք և
որը ներգործում է մեր սեփական զգացմունքների,
և զէտի ֆրանսիան տենչած մեր զգացմունքները
մակութեան հետ»։

ԲՍՐԵՍՏ, 29 օգոստոսի։ Ասում են, որ եզիպտ
պատրաստականութիւն յայտնեց ընդ առաջ գնալ
Հնդկաստանից ուղարկած ձիաւորներին միչեւ Ջա-
լալ-Աբադ։ Սե-ՅԻՒՆԻ ապստամբների զինավարը
Հաջի-Մուրի նաժանի է ուղարկել, նպատակաւոր
յայտնելով, ասելով այդ նամակը տպագրել տալու-
ելու համար։ Հնդկաց կառավարութիւնը պատասխա-
նեց, որ եթէ Հաջի-Մուրը չի ենթարկվել երան
յայտնած պայմաններին, այն ժամանակ նա-
տեխեր 1-ին զինեալ Լոֆիրտ արշաւանք կը
սկսի.—Մանաձեց-Լոգրով, որը նամակ է գրեց
զինված խռովարարներին մեզ, ըստ շարած նա-
պետոր կենդրում կը հռչակէ խռովարարների երկ-
րի իշխող։

ՊԱՐԻԶ, 30 օգոստոսի։ Տնակերպատաշակը յան-
կարծակի փոփոխութեան ու անձինների պատ-
ճառով, պ. Գիրսը նորից Թեթև կերպով դուրս-
րեց և փայծաղի ցաւ երեաց։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 30 օգոստոսի։ Նախագահ Հար-
րիսոն յայտարարեց, որ եթէ նաւագնացական ըն-
կերութիւնները առաջիկայ նաւեր կը ստանային
գաղթականներ, այն ժամանակ վերջիններս մուտքը
Միացեալ-Նահանգներ կարգելվի։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ.

Օգոստոսի 28-ին

Լոնդոն վրա 10 ֆունտ ստեռ. . .	98 ր.	75 կ.
Բեռլին վրա 100 մարկ — . .	48 ր.	$42^1/_2$ »
Փարիզ վրա 100 ֆրանկ — . .	39 »	20 »
Ոսկի — — — — ամբ. . .	7 »	88 »
Մաքսայի կույսոնիզ — . .	158 »	— »
Արծաթ — — — — . .	1 »	10 »
Բորսայի դիսկոնտ — . .	4 »	$5^1/_2$ »
Պետ. բանկի 5% տոմս 1 շրջան. .	103 »	37 »
— — — 2-րդ — . .	103 »	— »
— — — 3-րդ — . .	— »	— »
— — — 4-րդ — . .	— »	— »
— — — 5-րդ — . .	— »	— »
— — — 6-րդ — . .	103 »	12 »
6% ոսկեայ ռենտա	161 »	50 »
4% ոսկեայ փոխառութիւն. . .	— »	— »
Արեւելեան 5% փոխառ. 1-ին շրջ. .	— »	— »
— — 2-րդ — . .	102 »	87 »
— — 3-րդ — . .	104 »	12 »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ. .	236 »	50 »
— — երկրորդ — . .	221 »	— »
Պետական երկաթուղային ռենտա.	103 »	75 »
$5^1/_2$ ռենտա — — — . .	— »	— »
4% ներքին փոխառութեան . . .	94 »	75 »
5% գրաւ. թղթ. ազն. հող. բանկի	101 »	87 »
Ազն. հող. Պետ. բանկի խառնիչներ.		
Գրաւ. թղթ. — — — . .	193 »	— »
$5^1/_2$% Վլադիկ. գիւղ. հող. բանկի.	105 »	37 »
$4^1/_2$% գրաւական թղթեր կալուած.		
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մոսկ. . .	153 »	— »
— — — — — Թիֆլիս. .	101 »	75 »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ.		
ընկերութեան օբլիգացիաներ. .	101 »	75 »
Մոսկուայի քաղաք. օբլիգացիաներ. .	101 »	25 »
Օդեսայի — — — . .	101 »	75 »
Թիֆլիսի — — — . .	98 »	12 »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլիսի կալ. բանկի.	98 »	87 »
— — Քութայիսի — . .	99 »	87 »

Ս. Պետերբուրգի բորսայի տրամադրութիւնը
հանդարտ է։

Խմբագիր-Հրատարակող՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹՈՎՀԱՆՆԷՍ Ա. ՍՈՒՋԱՆԱՃԵԱՆԻ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԱԳԱԶԻՆՈՒՄ

(կայսերական ռուսաց երաժշտական ընկերութեան ԹԻՖԼԻՍԻ բաժնի գործակալ)

Ստացված է աշխարհի ընտրութեան բոլորների և պիանինոների, Շրէդերի և Բեաու-
կէր գործարանից։

Վարձով են տրվում և ծախվում են երաժշտութեամբ գործարանի գնորով։
Մագազինում կան նաև ջութակներ, ֆլեյտաներ, լարեր և այլն։

Լիակատար ժողովածու նոտաների եժանագին Հրատարակութիւնների։ Պատուէր-
ները պ.պ. օտարաքաղաքացիների կատարվում են շտապեաւմբ, բարեխղճութեամբ և
անյապաղ։

1—10

Մինչև սեպտեմբերի 5-ը լոյս կը տեսնի
ԵՐԿՐՈՐԴ

ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԿՐՕՆԻ

ա, բ, և գ.
տարիների դասագիրքը Հայոց եկեղեցական ԾԽԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԻ Համար։
1—2 № 99 ՍԱՀԱԿ քահանայ ՍԱՀԱԿԵԱՆՑ

Միայն Փաբրիկային այդ մարկա կրելով, վաւեր
է համարվում.

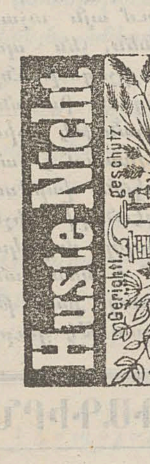

ՄԻ՛ ՀԱԶԻՐ

Մեղրից և խոտերից պատրաստված մալց-էկստ-
րակտ և կօնֆէտներ

Լ. Գ. ՊԵՏՇ ԵՒ ԸՆԿ. ԲՐԷՍԼԱՈՒԻ ՄԷՋ։

Քիմիական վերլուծութեամբ և բժշկական
փորձերով ապացուցված է, որ այդ պրէ-
պարատները չեն պարունակում առողջու-
թեան համար որ և է վնասակար բաղա-
դրութիւններ, և այդ պատճառով նրանց
ներմուծումը Ռուսաստան և նրանց այդտեղ
ծախելը Թոյլատրված է։

ԳԻՆԸ. շիշը 1 ր. 25 կ. և 2 ր. 40 կ. կօն-
ֆէտները 30—50 կոպ.։

Գլխաւոր պահեստ Ռուսաստանում
Վ. ԱՈՒՐԻԽԻ մօտ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ, Կօլօկօլնայա $^{18}/_{19}$

Վաճառվում է Ռուսաստանի բոլոր դեղա-
գործարաններում և դեղատներում։

(91—№ 127) 14—16 (ամսի 1 և 15)

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑՈՒՄ սեպտեմբերի 1-ից
սկսվելու է ընդունելութիւն խնդրագիրների նորեկ աշակերտների, հանդերձ վկայագրօք
ծննդեան և մկրտութեան և պատուաստման ծաղկի. 14-ից ցի19-ն սեպտեմ-
բերի կատարվելու է քննութիւն և վերաքննութիւն և 21-ից սկսվելու է ուսումն։ Այս
մասին յայտնվում է պ.պ. ուսուցիչներին և աշակերտներին ի կատարումն և Հայ հա-
սարակութեան ի գիտութիւն։

2—3 (գ. ե.)

ԷԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
Ամէ հասցնելը ապրանքների
վրա.

ԷԼԵԿՏՐՕՆ

ԴԱՍԱՅԻՆ ՆՈՐ ՇԱՐԺԻՉՆԵՐ
Օտտօ սիստեմայի, որոնք կրակից
կրակ են ուղղում ու ծծում.

ՏԵԼԵՖՕՆՆԵՐԻ ՍԱՐՔԵՐ.
Էլեկտրական նշաններ.
ԶԱՆԳԱԿՆԵՐ
ԳԱԼՎԱՆՕՊԼԱՍՏԻԿԱ.
Էլեկտրոլիզ,
Ակումուլատորներ, էլեմենտներ,
ՇԱՆԹԱՐԳԵԼՆԵՐ.
Նախատեսական և ծրագրերի պատ-
րաստ.

ԳԱԶՕՎ, նաֆտայով
ՐՕՒՏՕՎ (Դոնի վրա)
ՄԵԾ Սադովայա փողոց,
24
РОСТОВЪ (на Дону)
БР. ГЛѢБОВЫ
Большая Садовая, 24.

Գազի համար — ամուլոց,
— — — նաւթից,
— — — անտրացիտից,
— — — կերոսինից
$^1/_2$-ից մինչև 120 ձիու ուժի
Շոգեմեքենաներ մեծ արագու-
թեան.

(91—№ 5) 81—100 (ե. շ.)

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ-ԴՊՐՈՑ և ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

ՕՐԻՈՐԴ Ս. ԱՐԶՐՈՒԹԵԱՆԻ

Ընդունելութիւնը կը սկսվի սեպտեմբերի 15-ից իսկ ուսումը սեպտեմբերի 1-ից։
(օ. 29, ս. 1, 8, 12, 17) № 98 2—5

ԱՐԱՐԱՏԻ ՀԱՅՈՑ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑԻ համար հարկաւոր է մի ՈՒՍՈՒՑԻՉ և մի
ՎԱՐԺՈՒՀԻ, կամ ՆՐԱՆՔ ՎԱՐԺՈՒՀԻ ձեռնտու պայմաններով։ Պայմանների մասին գիմել
„Մշակի“ խմբագրատուն, պ. Ի. Մալումեանին։ № 97 3—3

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑԻ համար հարկաւոր է ՏԵՍՈՒՉ։
Ցանկացողները կրանց պայմաններով թող դիմեն „Մշակի“ խմբագրութեան։
№ 97 3—4

ՄԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴ, որը ընդունված է ուսուցչական ցուցակի Ը. կարգի մէջ
և մի քանի տարի պաշտօնել է ուսուցչուհութեամբ, ցանկանում է հայոց եկեղեցական
դպրոցներից մէկում լինել ուսուցչուհի հետևեալ առարկաներից. Թուաբանութիւնից,
գծագրութիւնից, ձեռագործութիւնից և Հայոց-Ռուս. Աշխարհագրութեան մասին։ Նա կարգա-
պահ փորձառու, պարտական 20—24 տարի պաշտօնավարութիւնով։
Գիմել Բաքում տեր-Կոստանդին Տէր-Ստեփանեանցին։ 4—4

ԴԵՂԱԳՈՐԾ Ա. Ս. ԱՐԻՍՏԱԿԵԱՆԻ ՊԱՀԵՍՏ ԵՒ
ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ գեղերի, մերձերի գեղեցկացուցիչ և հոտաւէտ, նոյնպէս և առողջ-
ապահական նիւթերի և անատոմիական գործիքների, բացված է Նոխիայում, Վորոնցովի
արձանի հանդէպ, բժշկական նշանավորների ասաւթեն մասին. Հիւանդանոցի տակ։
(№ 67) 21—100 (ե. շ.)

ԱՄԵՆԱԵԱՐԵԱՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ փոխնակրակական դասակարգին պատկանող
երիտասարդներին մինչ համարա ՄԱՏՉԵԼԻ ՔՆՆԱՐԿ առաջարկական հաշւարարու-
թիւնը առանց ուսուցչի օգնութեան ուսումնասիրելու համար։

Ս. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՔՆՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՒԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Տոկոսների լիակատար աղիւսակներով, 1-ից մինչև 10.000 րուբ. համար. 1% ից մինչև 12%.
Վաճառվում է եղբայր Ծովեանների բանկային գրասենեակում և հեղինակի մօտ.
Тифлисъ, Нагорная ул., № 9. Օտարաքաղաքացիք դիմում են միայն հասցէով С. П. Ма-
нуэльянцу.
Գինն է 1 րուբլի։ փոստի ծախս 21 կ. Գրավաճառներին զեղչում կը լինի 103—150
(9—№ 95)

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՍՆՈՒՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առևտրական կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթու-
թիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով
հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ։

Աւանդելի առարկայք սոքա են՝ 1) Առևտրական տնտեսութիւն, 2) Առևտրա-
կան թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկա-
յին), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առևտրական թղթակցութիւն, 6)
Առևտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) գեղագրութիւն։

Ուսումը սկսվելու է հոկտեմբերի 1-ից։ Ընդունելութիւնները սեպտեմբերի
15-ից, ամենայն օր, երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնա-
կարանում, Սօլօլակում, Աղէքսանդր Փրիդօնովի տանը, № 9 Սերգիեվսկայա և
Նագօրնայա փողոցների անկիւնում։ Ծրագիրը ու կանոնները կարելի է ստանալ
ՁՐԻԱԲԷՍ եղբ. Ծովիանօֆների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի
բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիք դիմում են կուրսերի հիմնողին.—въ Тиф-
лисъ, С. П. Мануэльянцу.

3—25

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Հ. Յ. ՕՐԲԷԼԻ

Սօլօլակսկայա փողոց, սեփական տանը №№ 15—16

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ

Առաւօտեան 12 ժամից մինչև 2 ժ. և երեկոյեան 5 ժամից մինչև 7 ժ.
կիրակի և տօն օրերին առաւօտեան 8 ժամից մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ։
(№ 145) 76—150

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 31 Августа 1892 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.